

Per tal de disposar d'unes actes que recullin tot aquest saber presentat al llarg dels tres dies, el mateix promotor, com dèiem, n'ha estat l'editor. Ben curades i editades, representen el Quadern d'Estudis Tossencs número 16, i recullen les ponències i comunicacions amb un total de 617 pàgines, 278 il·lustracions i 139 citacions bibliogràfiques. Es tracta d'una publicació magnífica que sens dubte és una bona eina per a totes les persones investigadores i curioses del món dels fars i, per extensió, de l'obra pública. I són el testimoni d'una trobada professional que va aplegar historiadors, historiadors de l'art, geògrafs, arquitectes, enginyers de camins, canals i ports, enginyers agrònoms, ambientòlegs, economistes, periodistes i advocats, tots els quals compartiren coneixements i experiències, i teixiren coneixences, complicitats i relacions humanes que amb tota probabilitat donaran fruits en el futur. L'obra compleix amb escriure l'axioma del Centre d'Estudis Tossencs: "La memòria es fixa a través de la lletra".

Només ens queda felicitar els seus impulsors i totes les institucions implicades (Centre d'Estudis Tossencs, Ajuntament de Tossa de Mar, Diputació de Girona, Institut Ramon Muntaner, Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i Port de Barcelona) per haver fet possible aquesta jornada en l'escaiença de l'efemèride del far, que podem dir que va ser una grata experiència compartida a la llum del Far de Tossa en el seu centenari. Unes grans jornades realitzades des d'un petit Centre d'Estudis amb un gran capital humà. N'hem d'estar agraïts i satisfets. Llarga vida als fars, que continuen guiant la humanitat!

Joan Vicens Tarré



Xavier SOLDEVILA I TEMPORAL

***Entre el Capaspre i la Tordera.
Orígens i primeres passes de
Malgrat (segles X-XV)***

Malgrat de Mar: Ajuntament de Malgrat de Mar, 2018, 188 p.

L'actual pertinença al bisbat de Girona de les terres i localitats des de Malgrat, Pala-folls i Tordera fins a Arenys és una herència dels temps medievals. Potser l'abandonament de la ciutat romana de *Blandae* va comportar també un despoblament del seu *territorium* a partir del segle v dC. Amb l'ocupació carolíngia de la ciutat de Girona, el 785, aquest territori va passar a pertànyer al bisbat de Girona, potser abans i tot que es conquerís Barcelona el 801. No devia ser un territori gaire atractiu: la vall baixa de la Tordera devien formar-la uns enormes aiguamolls oberts al mar i als perills que en podien arribar, normalment en forma d'expedicions sarraïnes de saqueig. No és estrany que el camí preferit per anar de Girona a Barcelona fos la via per l'interior de la vella *Via Augusta*, que voltava pel sud l'estany de Sils, passant pel mig de Caldes, Vidreres i Maçanet per dirigir-se després, passant pel peu del turó del castell de Torcafelló, cap a Hostalric i el Vallès.

En contrast, al final de l'edat mitjana s'havia iniciat un canvi essencial en la xarxa viària de la plana de la Selva, al sud de Girona: la via més utilitzada havia passat a ser el 'camí ral' de Girona a Barcelona que passava pel nord de l'estany de Sils, que evitava entrar a les velles poblacions existents i preferia un traçat més rectilini i ràpid pel mig dels boscos de la Creu de la Mà i pel lloc de Mallorquines, on a finals del segle xv s'hi degué instal·lar l'Hostal que va originar el nucli. Al llarg de l'època moderna, un brançal d'aquest camí que es dirigia cap a Tordera i cap al litoral de la Marina selvataua va incrementar tant el trànsit que va acabar convertint-se en la principal via de comunicació que travessava, de sud a nord, les comarques gironines. Just per això la primera carretera moderna, la Nacional-II, va seguir de prop les giragonses del camí ral de Marina.

El llibre de Xavier Soldevila sobre els orígens de Malgrat se situa a l'inici del canvi de tendència en l'evolució del territori, de la societat i de l'economia de la Marina de la Selva. Abans del 1400 aquest era un "*territori poc poblat, econòmicament endarrerit i relativament allunyat de les grans vies de comunicació del país*". Tot i això, la presència humana hi era present amb els masos i les parròquies al peu de les muntanyes de la Serralada Litoral i s'iniciava aleshores una gran transformació que no es va interrompre amb les mortaldats que van seguir la Pesta Negra: més a prop de la costa es van formar la pobla de Calella, la de Boada –l'antecedent de l'actual Pineda–, les cases de Santa Susanna a l'entorn de la capella del mateix nom, la Vilanova de Palafolls i les cases de la platja de s'Abanell, encara dins el terme de Palafolls tot i ser al nord de la Tordera.

L'elecció d'aquest moment cronològic té molt a veure amb la documentació conservada que l'autor ha pogut utilitzar: els llibres de protocols de les notaries properes

a Malgrat, que comencen a tenir sèries regulars a partir de la dècada de 1380. La notaria és una institució per la qual passaven pràcticament tots els habitants dels pobles medievals en un moment o altre de les seves vides; alguns, en realitat, hi anaven molts cops, perquè els notaris enregistraven qualsevol acte rellevant de la vida quotidiana de l'època, fins i tot endeutaments de petites quantitats monetàries durant poc temps. Certament, la notaria no era l'única institució per on passava tothom, però per als segles medievals és l'única de la qual tenim constància escrita. Tothom, per exemple, anava a missa i rebia els sagraments dels rectors parroquials, però els primers registres sacramentals són del segle xvi. Tothom anava a mercat, però fora dels registres de deutes fets pels notaris o de les crides dels corredors a instàncies dels batlles jurisdiccionals, no tenim constància de les transaccions i tractes que s'hi feien. I gairebé tothom devia aturar-se en hostals i tavernes, però... quins documents s'hi generaven?

El llibre va més enllà d'explicar les transformacions que van originar els diferents nuclis de població i les formes de la vida quotidiana dels senyors i, sobretot, dels pagesos de la contrada. En realitat, es tracta d'una monografia completa sobre com era la Vilanova de Palafolls al segle xv i com es va convertir en l'actual Malgrat de Mar. Descriu qui eren els senyors de la contrada i quins drets tenien sobre els pagesos que els permetien viure de renda. Explica les principals activitats econòmiques dels habitants dels masos de la zona: l'agricultura, la ramaderia, l'explotació del bosc i del medi natural –en especial, la fusta, el carbó i el roldor–, les activitats marineres, etc. I també els equilibris que havien de fer els habitants d'aquests indrets entre el que consumien i el que necessitaven per viure, de manera que sovint els calia recórrer al crèdit.

A la Vilanova de Palafolls, però, s'hi donaven unes novetats. D'una banda, es tracta d'un petit nucli urbà, amb cases arrenclerades al llarg de carrers, al voltant d'una capella dedicada als Sants Nicolau i Antoni, que passa d'uns 20 focs el 1402 a uns 50 el 1502. D'altra banda, a la Vilanova es donen activitats econòmiques diferents de les del camp: l'artesania, la pesca, la navegació, el treball assalariat. Es tractava, tanmateix, d'una societat també feudal: els senyors jurisdiccionals tenien drets també sobre els habitants de la Vilanova, però a través de la negociació amb la universitat dels homes o caps de casa van concedir privilegis que els començaven a distingir de la resta del terme de Palafolls. Just al tomb del segle xv al xvi la consciència veïnal dels habitants de la Vilanova de Palafolls els va permetre acabar de separar la seva universitat de la del terme de Palafolls i, fins i tot, va canviar el nom de la població pel de Malgrat. És per

això que, molt merescudament, el projecte havia obtingut l'any 2012 l'onzena Beca d'Investigació Vila de Malgrat.

En conclusió, Xavier Soldevila ha reallitzat una gran aportació al coneixement d'aquesta zona litoral al sud de la Tordera. Gràcies al seu estudi, entenem molt millor el punt de partida a partir del qual s'inicia un accelerat creixement econòmic i demogràfic durant tota l'època moderna que Albert Garcia Espuche ha destacat per al conjunt del Maresme. No es tracta tan sols de la desvinculació dels nuclis mariners situats a la platja envers les parròquies originàries de la muntanya, sinó sobretot d'un canvi econòmic que va vincular de manera molt directa tota la Marina selvatana amb la ciutat de Barcelona. És aquí on cal cercar les arrels actuals dels vincles d'aquest territori amb el sector més barceloní del Maresme.

Elvis Mallorquí

